

น้ำมันกับสังคมไทยก่อนเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน พ.ศ. 2516

Oil and Thai Society before The Oil Crisis in 1973

ทัศนีย์พร วิศาลสุวรรณกร

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Email : tas_w@hotmail.com

บทคัดย่อ

น้ำมันเป็นพลังงานที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของโลก รวมทั้งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของทุกคนทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนาดังเช่นประเทศไทย สังคมไทยรู้จักการใช้น้ำมันมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นสมัยที่มี การปฏิรูปประเทศให้เจริญก้าวหน้าตามแบบประเทศตะวันตก การใช้ น้ำมันและการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศทำให้เกิดการค้าเงินธุรกิจน้ำมัน ทั้งการผลิตน้ำมัน การจำหน่ายน้ำมัน การสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมัน รวมทั้งการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันขึ้นภายในประเทศไทย ธุรกิจน้ำมันดังกล่าวมีทั้ง ดำเนินกิจการโดยคนต่างชาติและรัฐบาลไทย อย่างไรก็ตาม ปริมาณการใช้ น้ำมันที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ประเทศไทยไม่มีแหล่งน้ำมันที่เพียงพอสำหรับใช้ภายในประเทศ ทำให้ต้องนำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ มาโดยตลอด ดังนั้นเมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันขึ้นใน พ.ศ. 2516 ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบจากราคาน้ำมันที่สูงขึ้นอย่างกว้างขวาง

คำสำคัญ : น้ำมัน, สังคมไทย, วิกฤติการณ์น้ำมัน

Abstract

Oil is an important energy to the world's economic and social systems. It is a necessity for the living of people in both developed and developing countries such as Thailand. The consumption of oil in Thai society began since King Chulalongkorn's reign during the modernizing period. The use of oil and the importing of oil lead to Thai oil production and business. This includes the distribution, exploration and drilling. Oil refinery factories were established within the country. Oil business in Thailand was operated by both foreign companies and Thai government. However, the increasing demand of oil consumption while the domestic oil resource is insufficient had lead to oil crisis. Thailand has to import for both crude oil and refinery oil. The country therefor is desperate for higher oil prices in widespread.

Keywords : Oil, Thai Society, The Oil Crisis

1. บทนำ

น้ำมัน [1] เป็นทรัพยากรทางด้านพลังงานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน และจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมของทุกประเทศทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว

และประเทศที่กำลังพัฒนา รัฐบาลแต่ละประเทศจึงมีความพยายามในการจัดหาพลังงานให้มีปริมาณที่เพียงพอ มีคุณภาพดี และที่สำคัญคือมีราคาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ ทั้งนี้เพื่อให้ น้ำมันเป็นปัจจัยที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน

ของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างเพียงพอและไม่ขาดแคลน

ตั้งแต่ประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มมีการนำน้ำมันมาใช้ในเชิงพาณิชย์เป็นครั้งแรกในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 อุตสาหกรรมน้ำมันก็เติบโตขึ้นพร้อมกับปริมาณความต้องการใช้น้ำมันในภาคการผลิตของโลกที่เพิ่มขึ้นโดยตลอด และมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของทุกประเทศ

สำหรับประเทศไทย น้ำมันถือเป็นพลังงานที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเช่นเดียวกัน เห็นได้จากประเทศไทยเริ่มมีการนำเข้าน้ำมันมาตั้งแต่วังสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) นับแต่นั้นมาการใช้น้ำมันก็แพร่หลายมากขึ้น และกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทยและจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการผลิต ทั้งใน ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม ภาคการบริการ และ การคมนาคมขนส่ง ที่สำคัญคือการใช้ น้ำมันเป็นพลังงานสำหรับรถยนต์ ทำให้ปริมาณการใช้ น้ำมันเพิ่มสูงขึ้น อย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากประเทศไทยต้องนำเข้าน้ำมันเป็นหลัก ดังนั้นเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านพลังงาน และเพื่อลดปัญหาการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ รัฐบาลจึงมีนโยบายสนับสนุนให้มีการสำรวจแหล่งน้ำมันและดำเนินการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันภายในประเทศ เพื่อลดการนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ

ด้วยความสำคัญของน้ำมันที่มีต่อสังคมและเศรษฐกิจไทยดังกล่าว ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์ต้องการอธิบายถึงการใช้น้ำมัน การดำเนินธุรกิจน้ำมัน รวมทั้งความพยายามของรัฐบาลไทยในการเข้าไปควบคุมกิจการน้ำมันของประเทศ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านพลังงาน และลดผลกระทบที่เกิดจากราคาน้ำมันในตลาดโลกที่สูงขึ้นโดยตลอด ทั้งนี้เป็นการศึกษาป้องกันวิกฤติการณ์น้ำมันใน พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นวิกฤติการณ์ทางด้านพลังงานครั้งแรกที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลก

2. พัฒนาการการใช้น้ำมันของประเทศไทยก่อนเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน

คนไทยรู้จักนำพลังงานมาใช้สำหรับดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และธุรกิจต่าง ๆ

พลังงานที่นำมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีอยู่หลายประเภท เช่น ถ่านไม้ ฟืน น้ำมันจากพืช น้ำมันจากสัตว์ ถ่านหิน น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และชีวมวล เป็นต้น ในบรรดาพลังงานเหล่านี้ น้ำมันมีปริมาณการใช้มากกว่าพลังงานชนิดอื่น ๆ อีกทั้งยังมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของไทยมากที่สุด

2.1 การใช้พลังงานของประเทศไทยก่อนการนำเข้าน้ำมัน

สังคมและเศรษฐกิจไทยก่อนทำสนธิสัญญาเบาว์ริงเป็นสังคมเกษตรกรรม ลักษณะของเศรษฐกิจเป็นแบบพอเพียงสำหรับเลี้ยงตนเอง ประกอบอาชีพปลูกข้าวเป็นหลัก อีกทั้งยังเก็บของป่า ปลูกผักผลไม้ เลี้ยงสัตว์ วิธีการผลิตเป็นแบบดั้งเดิมที่พึ่งพาธรรมชาติ แรงงานคนหรือแรงงานสัตว์ [2] วัสดุเชื้อเพลิงที่ใช้ในการดำรงชีวิตของคนไทยในอดีตก่อนใช้น้ำมัน จึงเป็นวัสดุเชื้อเพลิงที่หาได้ง่ายในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ไม้ฟืน ถ่านไม้ แกลบ น้ำมันงา น้ำมันยาง น้ำมันมะพร้าว และเทียนไขผึ้ง โดยนำมาใช้ประโยชน์ในการหุงต้มอาหาร จุดตะเกียงเพื่อให้แสงสว่างในยามค่ำคืน [3] ทั้งนี้เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

ภายหลังที่ประเทศไทยทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับประเทศอังกฤษใน พ.ศ. 2398 และทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้ากับประเทศตะวันตกอื่น ๆ อีกในเวลาต่อมา ทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเริ่มเปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจเพื่อการค้า การติดต่อค้าขายเป็นไปอย่างเสรีมากขึ้น ลักษณะดังกล่าวได้พัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีการปฏิรูปสู่ความก้าวหน้าตามแบบตะวันตกในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีการเปิดรับเทคโนโลยีและความเจริญทางวัตถุใหม่ ๆ จากต่างประเทศ น้ำมันจึงเป็นสินค้าที่ชาวตะวันตกนำเข้ามาในสังคมไทยสมัยนี้เช่นกัน

2.2 การใช้น้ำมันของประเทศไทยหลังการนำเข้าน้ำมัน

น้ำมันก๊าด คือ น้ำมันชนิดแรกที่ไทยนำเข้าจากต่างประเทศ โดยนำมาใช้สำหรับจุดตะเกียงให้แสงสว่างตามบ้านเรือนและถนนแทนเทียนไขและน้ำมันมะพร้าวที่คนไทยใช้กันอยู่เดิม น้ำมันก๊าดมีคุณสมบัติที่ไวกว่าน้ำมันมะพร้าว ทำให้เกิดไฟไหม้ได้ง่าย ดังนั้นในช่วงแรกผู้คนจึงไม่กล้าใช้น้ำมันก๊าดภายในบ้านเรือน น้ำมันก๊าดจึงถูกนำมาใช้จุดตะเกียงให้แสงสว่างตามถนนแทนน้ำมันพืช

เพื่อความสะอาดและปลอดภัยแก่ผู้ที่สัญจรไปมาใน ยามค่ำคืน แต่เนื่องจากตะเกียงที่ใช้ น้ำมัน กัดไม่ค่อยมี เข้มค่าวันเหมือนตะเกียงที่ใช้ น้ำมัน มะพร้าว อีกทั้ง น้ำมัน กัดยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์กับเตาน้ำมัน กัด และตู้เย็นน้ำมัน กัด [4] ซึ่งใช้กันในสมัยนั้นได้อีกด้วย ดังนั้น ความนิยมใช้น้ำมัน กัดจึงมีมากขึ้น ดังรายงานของ กงสุลอังกฤษใน พ.ศ. 2435 ว่า

...น้ำมัน กัดได้กลายเป็นสินค้าที่สำคัญอย่างมาก อย่างหนึ่ง และถึงแม้การขนส่งจะทำได้ลำบากใน ชนบทก็ปรากฏว่ายังมีผู้นิยมใช้กันมากขึ้น...ขณะนี้พ่อค้า ที่รับซื้อข้าวจากชนบทในท้องถิ่นโดยขนส่งทางเรือมาขาย ยังโรงสีในกรุงเทพฯ ตามธรรมดา ก็มักจะซื้อน้ำมัน กัด กลับไปขายในท้องถิ่น...[5]

นอกจากน้ำมัน กัดแล้ว น้ำมัน หล่อลื่นก็เป็นน้ำมัน ชนิดต่อมาที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ โดยนำเข้ามาใช้ สำหรับเครื่องจักรไอน้ำในโรงสีข้าวและโรงเลื่อยไม้

ความเจริญทางด้านคมนาคมในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้มีการนำ น้ำมันเข้ามาใช้เป็นพลังงานสำหรับรถยนต์ กล่าวคือ จาก เดิมที่สร้างถนนด้วยการใช้ดินถมแล้วใช้ทรายเกลี่ยทับ เปลี่ยนมาเป็นถนนที่ปูด้วยอิฐ และถนนที่โรยด้วยกรวด เพื่อให้รถม้าและรถลากวิ่ง เกิดการสร้างถนนหลายสาย ทั้งในและนอกกำแพงเมืองพระนคร เช่น ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมืองและถนนเฟื่องนคร [6] ซึ่งกลายเป็นปัจจัย สำคัญที่ทำให้มีการนำรถยนต์เข้ามาใช้ในประเทศเป็น ครั้งแรกในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว โดยเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ

ต่อมาภายหลัง พระยาภักตินรเศรษฐ (เลิศ เศรษฐบุตร) ได้สั่งรถยนต์เข้ามาและดัดแปลงเป็นรถเมล์รับส่ง ผู้โดยสารเรียกกันว่า “รถเมล์ขาว”[7] ใช้น้ำมันเบนซิน เป็นพลังงาน โดยดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2451 ดังนั้นจึงมีการนำน้ำมันเบนซินเข้ามาใช้กับรถยนต์ และเพิ่ม ปริมาณการนำเข้ามากขึ้นตามความนิยมการใช้รถยนต์ใน ประเทศ นอกจากนี้ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468) ยังได้มีการนำเข้า ผลิตภัณฑ์น้ำมันอื่น ๆ เพิ่มขึ้นตามลำดับ คือ น้ำมันดีเซล ใช้สำหรับเครื่องยนต์ดีเซล และน้ำมันเตาใช้ในการผลิต ไฟฟ้า

การพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม รวมทั้ง การเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์ในประเทศ จากปลาย รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีรถยนต์ประมาณ 400 คัน เพิ่มเป็นหลายพันคันใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (พ.ศ. 2477-2489) [8] ทำให้ปริมาณการใช้น้ำมันของ ประเทศสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้การใช้ประโยชน์จากน้ำมันแต่ละ ชนิดมีความแตกต่างกัน คือ น้ำมัน กัดใช้สำหรับจุดตะเกียง ให้แสงสว่าง น้ำมันเตาใช้สำหรับผลิตไฟฟ้า น้ำมันหล่อลื่น ใช้เพื่อลดการเสียดสีกันของชิ้นส่วนเครื่องจักรกล น้ำมัน เบนซินใช้กับรถยนต์ และน้ำมันดีเซลใช้กับรถยนต์ เรือรบ เรือสินค้า และใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม

อย่างไรก็ตาม ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยยังไม่พบแหล่งน้ำมันภายในประเทศที่มี ปริมาณมากพอและนำไปผลิตในเชิงพาณิชย์ได้ จึงต้องพึ่ง แหล่งน้ำมันจากต่างประเทศ ทำให้ไม่มีความมั่นคงใน การจัดหาพลังงาน โดยเฉพาะในระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2488) ประเทศไทยต้องประสบกับ ภาวะการขาดแคลนน้ำมัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเข้าร่วม เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเซียบูรพา ทำให้ ประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรงดจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประเทศไทย อีกทั้งประเทศไทยยังต้องแบ่งน้ำมันเพื่อจำหน่าย ให้กับเจ้าหน้าที่และพ่อค้าชาวญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศหลาย ครั้ง ดังนั้นปริมาณน้ำมันของประเทศไทยในช่วงสงคราม จึงมีจำนวนจำกัด และเกิดการขาดแคลนจนรัฐบาลต้อง งดจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนเพื่อสำรองไว้ใช้ใน กองทัพและหน่วยราชการอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อความมั่นคง ของประเทศ นอกจากนี้ รัฐบาลยังแก้ไขปัญหาน้ำมันด้วยการกลั่นน้ำมันจากยางพาราเพื่อใช้แทนน้ำมัน และออก กฎหมายปันส่วนน้ำมัน พ.ศ. 2483 เพื่อกำหนดการซื้อ ขายน้ำมันในประเทศ สภาพการขาดแคลนน้ำมันดำเนิน ไปจนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานการณ์น้ำมันเข้าสู่ ภาวะปกติ แนวโน้มการใช้ น้ำมันภายในประเทศก็เพิ่ม สูงขึ้น โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีการประกาศใช้นโยบายส่งเสริมการลงทุนในกิจการ อุตสาหกรรมจากภาคเอกชน และเริ่มมีแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) ทำให้ การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศเป็นไป อย่างรวดเร็ว ปริมาณการใช้น้ำมันจึงเพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีแหล่งน้ำมันที่มีปริมาณ

มากพอสำหรับใช้ภายในประเทศ อีกทั้งโรงกลั่นน้ำมันภายในประเทศก็ไม่สามารถผลิตน้ำมันให้เพียงพอกับความต้องการได้ ทำให้ต้องเพิ่มการนำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ เมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบจากราคาน้ำมันที่สูงขึ้นตามไปด้วย

3. การดำเนินธุรกิจน้ำมันในประเทศไทยก่อนเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน พ.ศ. 2516

การใช้น้ำมันและการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศทำให้เกิดการดำเนินธุรกิจน้ำมันหลากหลายรูปแบบขึ้นในประเทศ ทั้งการผลิตน้ำมัน การค้าหรือการจำหน่ายน้ำมัน การสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมัน รวมทั้งการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันขึ้นภายในประเทศไทย ซึ่งถือเป็นการดำเนินธุรกิจที่ต้องมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกประเทศในช่วงเวลานั้น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง

3.1 การดำเนินการค้าน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติ

ประเทศไทยไม่มีแหล่งน้ำมันที่เพียงพอสำหรับความต้องการใช้ภายในประเทศ ทำให้ต้องนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศผ่านบริษัทน้ำมันต่างชาติที่เข้ามาขอเปิดกิจการจำหน่ายน้ำมันอยู่ในประเทศ บริษัทน้ำมันต่างชาติเหล่านี้มีเพียงไม่กี่บริษัท จึงสามารถผูกขาดกิจการค้าน้ำมันและทำให้ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาน้ำมันอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของบริษัทน้ำมันต่างชาติในประเทศไทย

บริษัทน้ำมันต่างชาติที่เริ่มเข้ามาดำเนินกิจการค้าน้ำมันตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นบริษัทแรก คือ “บริษัทรอยัลดัตช์” (Royal Dutch Company) ของประเทศเนเธอร์แลนด์ โดยเข้ามาใน พ.ศ. 2435 ดำเนินกิจการจำหน่ายน้ำมันก๊าดที่ใช้สัญลักษณ์ “ตรามงกุฎ” [9] เป็นเครื่องหมายการค้า ต่อมาได้ร่วมทุนกับ “บริษัทเชลล์” (Shell Transport and Trading Company) ของชาวอังกฤษ ขยายกิจการน้ำมันในประเทศไทยด้วยการก่อตั้งบริษัทสาขาขึ้น มีชื่อว่า “บริษัทเอเชียติกปิโตรเลียม (สยาม) จำกัด” บริษัทนี้ได้หยุดกิจการไปชั่วคราวในช่วงก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ภายหลังเมื่อสงครามยุติลง ได้กลับเข้ามาทำการค้าใหม่ในชื่อ “บริษัทเชลล์ ประเทศไทย จำกัด” (Shell Thailand Co., Ltd.) [10]

ใน พ.ศ. 2437 “บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวยอร์ก” เข้ามาเปิดสาขาจำหน่ายน้ำมันเช่นกัน น้ำมันที่จำหน่าย คือ น้ำมันก๊าด น้ำมันหล่อลื่น น้ำมันเบนซิน และน้ำมันดีเซล โดยใช้สัญลักษณ์ “ตราไก่” และ “ตรานกอินทรี เป็นเครื่องหมายการค้า ต่อมาบริษัทนี้ได้ร่วมกิจการกับ “บริษัทแวกคัมมออยล์คอมพานี” (Vacuum Oil Company) จัดตั้งบริษัทชื่อ “บริษัทแอสตันดาร์ตแวกคัมมออยล์ คอมพานี” (Standard Vacuum Oil Company) จำหน่ายน้ำมันหล่อลื่น “ตราการ์กอยล์” (Gargoyle) หรือ “ตรานกแดง” [11] แต่ในช่วงก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้หยุดกิจการชั่วคราวและกลับเข้ามาดำเนินกิจการใหม่ อีกครั้งภายหลังสงครามสิ้นสุดลง ต่อมาเมื่อมีการเลิกรวมทุนของบริษัทร่วม บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวยอร์กจึงได้ก่อตั้งบริษัทสาขาของตนเองขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2505 โดยใช้ชื่อว่า “บริษัทเพนินซูล่าเอนเตอร์ไพรส์ จำกัด” (Peninsula Enterprises Limited) และในปีเดียวกันนี้ ได้เปลี่ยนชื่อบริษัทเป็น “บริษัทโมบิลออยล์ ประเทศไทย จำกัด” (Mobile Oil Thailand Co., Ltd.) นอกจากนี้ “บริษัทคาลเท็กซ์ ประเทศไทย จำกัด” (Caltex Thailand Co., Ltd.) ก็เป็นอีกบริษัทหนึ่งที่เข้ามาค้าน้ำมันในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2474 โดยเป็นบริษัทร่วมของ “บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งแคลิฟอร์เนีย” และ “บริษัทเท็กซากโก” [12]

3.2 การดำเนินการค้าน้ำมันของรัฐบาลไทย

เมื่อประเทศไทยต้องซื้อน้ำมันจากบริษัทน้ำมันต่างชาติเพียงไม่กี่บริษัทมาตลอดนับตั้งแต่เริ่มมีธุรกิจค้าน้ำมันในประเทศ และยังไม่มีความสามารถใดที่สามารถบังคับหรือควบคุมการดำเนินงานของบริษัทน้ำมันต่างชาติเหล่านี้ ทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติเข้ามามีอิทธิพลและผูกขาดในกิจการน้ำมันของประเทศไทย เช่น สามารถกำหนดราคาจำหน่ายน้ำมันได้เอง เป็นเหตุให้ประชาชนและหน่วยงานราชการของไทยต้องซื้อน้ำมันในราคาที่สูงกว่าราคาในตลาดโลก รัฐบาลไทยสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงพยายามเข้าไปควบคุมกิจการน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติเพื่อลดบทบาทของบริษัทน้ำมันต่างชาติลง และเพื่อให้ประเทศไทยมีอิสระ ในการจัดหา น้ำมันได้เองด้วยการจัดตั้ง “แผนกเชื้อเพลิง” ใน พ.ศ. 2476 ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ สังกัดกระทรวงกลาโหม

แผนกเชื้อเพลิงควบคุมดูแลกิจการน้ำมันของประเทศ จัดหาน้ำมันก๊าด น้ำมันหล่อลื่น และน้ำมันเบนซิน ด้วยการสั่งซื้อจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายเองโดยตรง

ไม่ผ่านบริษัทน้ำมันต่างชาติ ทำให้หน่วยงานราชการและประชาชนสามารถซื้อน้ำมันในราคาที่ถูกลง เห็นได้จากน้ำมันก๊าด 1 ปีบ (ภาชนะสำหรับบรรจุน้ำมันมีปริมาณไม่เกิน 20 ลิตร) เดิมมีราคา 3.20 บาท ลดลงเหลือปีบละ 2 บาท ส่วนน้ำมันเบนซินจากเดิมแกลลอนละ 1.50 บาท ลดลงเหลือแกลลอนละ 0.95 บาท ส่งผลให้มูลค่าการนำเข้าน้ำมันลดลง 3-4 ล้านบาท [13] ต่อมาใน พ.ศ. 2480 แผนกเชื้อเพลิงได้เปลี่ยนเป็น “กรมเชื้อเพลิง” และเปิดจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนในราคาที่ถูกลงกว่าบริษัทน้ำมันต่างชาติ นับเป็นครั้งแรกที่คนไทยสามารถดำเนินกิจการน้ำมันได้เช่นเดียวกับต่างชาติ [14]

นอกจากนี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) ยังเห็นความสำคัญที่ต้องมีน้ำมันสำรองให้เพียงพอสำหรับใช้ภายในประเทศหากเกิดภาวะฉุกเฉิน ทั้งในยามสงครามหรือเมื่อต่างชาติดึงค่าน้ำมันกับประเทศไทยไม่ว่าด้วยสาเหตุใด รวมทั้งยังต้องการลดบทบาทของบริษัทน้ำมันต่างชาติด้วยการควบคุมกิจการน้ำมันของบริษัทเหล่านี้ แล้วเปิดโอกาสให้กรมเชื้อเพลิงเข้ามาจำหน่ายน้ำมันแทน ดังนั้นรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงตรา “พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2481” บังคับให้ผู้ขายน้ำมันต้องสำรองน้ำมันไว้ครึ่งหนึ่งของจำนวนน้ำมันที่จะขายใน 1 ปี และรัฐบาลไทยเป็นผู้กำหนดราคาจำหน่ายน้ำมันเอง [15]

ทั้งนี้ ก่อนหน้าที่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้ บริษัทน้ำมันต่างชาติพยายามเรียกร้องมายังรัฐบาลไทยหลายครั้ง เพื่อให้ผ่อนปรนท่าทีในการควบคุมกิจการของบริษัทน้ำมันลง เนื่องจากข้อบังคับดังกล่าวทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติต้องเสียผลประโยชน์ที่เคยได้รับการค่าน้ำมันในประเทศไทย โดยเฉพาะการกำหนดราคาน้ำมันของรัฐบาลไทยที่บริษัทน้ำมันต่างชาติไม่มีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นด้วย แต่การเรียกร้องไม่เป็นผลสำเร็จ ทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติทั้งหมดไม่พอใจและขอเลิกกิจการการค้าน้ำมันในประเทศไทยใน พ.ศ. 2482 โดยให้เหตุผลว่ารัฐบาลไทยมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะลดการจำหน่ายน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติลงเพื่อเพิ่มปริมาณการขายน้ำมันให้แก่รัฐบาลไทย ทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติมีรายได้น้อยลง และไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย [16]

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยประสบกับภาวะการขาดแคลนน้ำมันอย่างหนัก เนื่องจากประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรงดจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประเทศ

ไทย ดังนั้นภายหลังสงครามยุติลง การขาดแคลนน้ำมันจึงเป็นปัญหาที่รัฐบาลไทยให้ความสนใจแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

รัฐบาลไทยจึงได้ประกาศเชิญชวนให้บริษัทน้ำมันต่างชาติที่เลิกกิจการไปกลับเข้ามาดำเนินกิจการน้ำมันอีกครั้ง แต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงที่รัฐบาลไทยถูกจำกัดสิทธิ์จากข้อกำหนดของประเทศมหาอำนาจ หรือประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรที่ถือว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่แพ้สงคราม ดังนั้นบริษัทน้ำมันต่างชาติจึงยื่นข้อเสนอมายังรัฐบาลไทยให้ยกเลิกพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2481 เพื่อให้ความมั่นใจแก่บริษัทน้ำมันต่างชาติว่า รัฐบาลไทยจะใช้นโยบายการค้าน้ำมันอย่างเสรี และไม่ค้าน้ำมันแข่งกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ การเรียกร้องของบริษัทน้ำมันต่างชาติดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนจาก รัฐบาลของแต่ละบริษัท ในที่สุดรัฐบาลไทยจำต้องยกเลิกพระราชบัญญัติดังกล่าว และให้การรับรองว่าจะไม่เข้าร่วมเป็นหุ้นส่วนค่าน้ำมันกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ และหากรัฐบาลไทยต้องการซื้อน้ำมันจากต่างประเทศ บริษัทน้ำมันเหล่านี้มีสิทธิ์เสนอขายด้วย [17]

นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังต้องยุบกรมเชื้อเพลิงเป็นแผนกเชื้อเพลิง ให้มีหน้าที่เพียงแค่จัดหา น้ำมันและสำรองน้ำมันไว้ใช้สำหรับกิจการทางทหารเท่านั้น อีกทั้งยังห้ามจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชน หลังจากที่รัฐบาลไทยตกลงทำตามข้อเสนอของบริษัทน้ำมันต่างชาติแล้ว บริษัทน้ำมันต่างชาติจึงยินยอมกลับเข้ามาดำเนินกิจการค่าน้ำมันในประเทศไทยใหม่ใน พ.ศ. 2489

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาเป็นผู้นำรัฐบาลอีกครั้ง (พ.ศ. 2491-2500) ได้มีความพยายามลดบทบาทการผูกขาดเศรษฐกิจของชาติตะวันตก ด้วยการสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจให้มากขึ้น ส่งผลให้ความต้องการใช้น้ำมันในธุรกิจที่เป็นภาคการผลิตต่าง ๆ เพิ่มขึ้นตามไปด้วย รัฐบาลไทยจึงมีแนวคิดที่จะให้กิจการน้ำมันในประเทศดำเนินการโดยคนไทย เพื่อป้องกันปัญหาราคาน้ำมันที่สูงขึ้นและการขาดแคลนน้ำมันที่อาจเกิดขึ้นหากเกิดสถานการณ์ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจหรือการเมืองของโลก

ทั้งนี้ รัฐบาลไทยได้ดำเนินการโดยพยายามใช้นโยบายไม่ผูกมัดกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ ด้วยการจัดตั้งแผนกเชื้อเพลิงขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2492 และสั่งซื้อน้ำมันโดยตรงจากบริษัทน้ำมันในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่ง

ไม่ใช่บริษัทในเครือเดียวกับบริษัทน้ำมันที่ดำเนินกิจการอยู่ในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาในการจัดหา น้ำมันที่ไม่สะดวกและไม่เพียงพอแก่ความต้องการใช้ การดำเนินนโยบายดังกล่าว ทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติยื่นหนังสือประท้วงมายังรัฐบาลไทย กล่าวว่ารัฐบาลไทยพยายามดำเนินกิจการค้าน้ำมันแข่งกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ เป็นการกระทำที่ผิดสัญญาที่รัฐบาลไทยเคยให้ไว้กับบริษัทน้ำมันต่างชาติ [18] ซึ่งรัฐบาลไทยได้ชี้แจงว่าการดำเนินกิจการน้ำมันของไทย ไม่กระทบต่อการค้าน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติในประเทศไทย

ทั้งนี้ รัฐบาลไทยได้ยกฐานะแผนกเชื้อเพลิงขึ้นเป็น “กรมการพลังงานทหาร” สังกัดกระทรวงกลาโหม ใน พ.ศ. 2496 ส่วนแผนกเชื้อเพลิงเดิมเป็น “องค์การเชื้อเพลิง” สังกัดกรมการพลังงานทหาร [19] นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2499 รัฐบาลไทยยังประกาศยกเลิกสัญญาที่ไม่เป็นธรรมซึ่งเคยทำไว้กับบริษัทน้ำมันต่างชาติ โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีหนังสือถึงรัฐบาลของบริษัทน้ำมันต่างชาติที่มีกิจการค้าน้ำมันอยู่ในประเทศไทยว่า การยกเลิกสัญญาดังกล่าวไม่กระทบต่อการดำเนินกิจการค้าน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติ ทั้งสองฝ่ายจึงสามารถตกลงกันได้ โดยบริษัทน้ำมันต่างชาติยินยอมให้องค์การเชื้อเพลิงจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนได้อย่างเสรี [20] หลังจากนั้นจึงมีการทำสัญญาร่วมกันใหม่ มีผลทำให้การดำเนินกิจการน้ำมันของประเทศไทยเป็นอิสระจากอิทธิพลของบริษัทน้ำมันต่างชาติ

3.3 การสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศ

ตั้งแต่มีการใช้น้ำมันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ปริมาณการใช้น้ำมันของประเทศไทยก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ รัฐบาลไทยจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพิงน้ำมันจากต่างประเทศ รัฐบาลไทยมีนโยบายเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากในเวลานั้นเริ่มมีบริษัทน้ำมันต่างชาติขอเข้ามาสำรวจและ ขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศแล้ว แต่รัฐบาลไทยไม่อนุญาตให้บริษัทน้ำมันต่างชาติหรือแม้กระทั่งคนไทยมีสิทธิ์ในการดำเนินการดังกล่าว เนื่องจากเหตุผลหลายประการ กล่าวคือ ในช่วงนั้นประชาชนส่วนใหญ่ยังคงใช้วัสดุเชื้อเพลิงแบบดั้งเดิมในการดำรงชีวิต อีกทั้งรัฐบาลไทยเกรงว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้ามาสำรวจ

ข้อมูลทางด้านยุทธศาสตร์ ซึ่งอาจกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ และยังเป็น การเข้ามาครอบงำผลประโยชน์จากทรัพยากรของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลไทยจึงได้ประกาศนโยบายว่า หากมีการสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศ รัฐบาลไทยจะเป็นผู้ดำเนินการสำรวจเอง อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในการสำรวจแหล่งน้ำมันอยู่หลายประการ คือ คนไทยยังขาดความชำนาญในการสำรวจแหล่งน้ำมัน และรัฐบาลไทยก็ขาดงบประมาณในการจ้างผู้เชี่ยวชาญจากต่างชาติเข้ามาทำการสำรวจแหล่งน้ำมันในประเทศ ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงยังไม่ได้ดำเนินการตามนโยบายที่ได้ประกาศไว้ ทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เร่งรัดให้รัฐบาลไทยยินยอมให้ชาวต่างชาติเข้าไปสำรวจแหล่งน้ำมันแทน โดยยกเอาหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีที่ประเทศไทยเคยทำไว้กับต่างชาติ มาบีบบังคับให้ประเทศไทยยินยอมตามข้อเสนอ

ดังนั้นตั้งแต่ พ.ศ. 2461 เป็นต้นมา จึงเริ่มมีการสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศ โดยรัฐบาลไทยเป็นผู้ผูกขาดการสำรวจเองด้วยการมอบหมายให้กรมรถไฟเป็นผู้ดำเนินการจ้างชาวต่างชาติมาสำรวจแหล่งน้ำมันร่วมกับเจ้าหน้าที่ของไทยในบริเวณภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงใต้และภาคใต้ ซึ่งพบแหล่งน้ำมันที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่เพียงแห่งเดียว และมีปริมาณน้ำมันน้อยซึ่งไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน รัฐบาลไทยจึงยุติการสำรวจ

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลไทยมีนโยบายให้สำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศอีกครั้ง เนื่องจากเห็นว่าน้ำมันเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม รวมทั้งเป็นปัจจัยหลักทางยุทธศาสตร์และการสร้างความมั่นคงของประเทศ โดยรัฐบาลไทยยังคงเป็นผู้ดำเนินการสำรวจเอง ซึ่งก็ยังไม่พบแหล่งน้ำมันที่มีปริมาณมากพอ

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลไทยโอนงานการสำรวจแหล่งน้ำมันที่อำเภอฝางให้กรมโลหกิจ สังกัดกระทรวงพัฒนาการ ไปดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ. 2492 ต่อมาใน พ.ศ. 2496 มีการสำรวจพบหลุมน้ำมันบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งฝาง (มีชื่อภายหลังว่าแหล่งน้ำมันไชยปราการ) และสามารถสูบน้ำขึ้นมาผลิตได้วันละ 1,500 บาร์เรล [21] นอกจากนี้ กรมโลหกิจยังได้ขยายการสำรวจไปยังบริเวณอื่น ๆ ของประเทศ คือ ภาคกลาง บริเวณ ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์ลง

มาจรวดอ่าวไทย [22] ที่ราบสูงโคราช เชียงใหม่ ลำปางแพร่ สุราษฎร์ธานี และกระบี่ เป็นต้น [23] แต่การสำรวจในบริเวณดังกล่าวยังไม่พบแหล่งน้ำมันเช่นกัน

รัฐบาลไทยต้องใช้งบประมาณในการสำรวจแหล่งน้ำมันเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังขาดผู้เชี่ยวชาญในการสำรวจ ทำให้ใน พ.ศ. 2497 รัฐบาลไทยจึงเปลี่ยนแปลงนโยบายด้วยการให้บริษัทเอกชนที่มีสัญชาติไทยสามารถขออนุญาตลงทุนสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศได้เป็นครั้งแรก แต่การสำรวจของบริษัทเอกชนก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากไม่พบแหล่งน้ำมันที่มีปริมาณมากพอที่จะนำมาใช้ในเชิงพาณิชย์ รวมทั้งขาดงบประมาณในการสำรวจ จนต้องเลิกกิจการไปในที่สุด

จากการสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศที่ผ่านมาทั้งที่รัฐบาลไทยเป็นผู้ดำเนินการสำรวจเอง หรือแม้กระทั่งอนุญาตให้บุคคลที่มีสัญชาติไทยสามารถลงทุนสำรวจและขุดเจาะน้ำมันในประเทศนั้น ก็ยังไม่สามารถสร้างความมั่นคงทางด้านพลังงานน้ำมันให้แก่ประเทศไทยได้ เนื่องจากน้ำมันที่สำรวจพบมีปริมาณน้อย และไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ นอกจากนี้ รัฐบาลไทยและบริษัทเอกชนไทยยังขาดงบประมาณในการสำรวจ รวมทั้งขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านปิโตรเลียมอีกด้วย

ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2502-2506) ความต้องการใช้น้ำมันของประเทศ ทั้งในด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการคมนาคมขนส่งเพิ่มขึ้น โดยมีสัดส่วนของการใช้น้ำมันตั้งแต่ พ.ศ. 2500 สูงถึงร้อยละ 80 ในขณะที่อีกร้อยละ 20 เป็นการใช้น้ำมันถ่าน ถ่าน กากอ้อย และถ่านหิน [24] นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังส่งเสริมการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมของภาคเอกชน โดยรัฐบาลไทยไม่ประกอบกิจการขึ้นแข่งขันกับบริษัทเอกชน รวมทั้งไม่โอนกิจการของเอกชนมาเป็นของรัฐ [25] นโยบายเกี่ยวกับการสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศของรัฐบาลนี้จึงเปลี่ยนแปลงไปจากรัฐบาลชุดก่อน คือ มีการประกาศเชิญชวนให้ภาคเอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศได้ใน พ.ศ. 2503 นับเป็นครั้งแรกของประเทศไทยที่เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้ามาดำเนินการสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศ

หลังจากที่รัฐบาลไทยประกาศเชิญชวนให้ชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนสำรวจและขุดเจาะน้ำมันในประเทศแล้ว ใน

พ.ศ. 2505 บริษัทยูเนียนออยล์ออฟแคลิฟอร์เนีย (Union Oil of California) เป็นบริษัทน้ำมันต่างชาติบริษัทแรกที่ได้รับสิทธิผูกขาดการสำรวจบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ และต่อมาใน พ.ศ. 2509 บริษัทกัลฟออยล์แห่งประเทศไทย (Thailand Gulf Oil) ได้รับอนุญาตให้สำรวจบริเวณกรุงเทพมหานคร และที่ราบลุ่มภาคกลางตอนใต้เกือบทั้งหมด [26] นอกจากนี้ รัฐบาลไทยก็ยังคงดำเนินการสำรวจแหล่งน้ำมันเช่นกัน โดยมอบหมายให้กรมการพลังงานทหารและกรมทรัพยากรธรณีดำเนินการสำรวจบริเวณภาคเหนือ

การสำรวจแหล่งน้ำมันที่ผ่านมาเป็นเพียงการสำรวจน้ำมันบนบกเท่านั้น และยังไม่สามารถพบแหล่งน้ำมันที่มีปริมาณมากพอสำหรับผลิตในเชิงพาณิชย์ได้ รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายขยายพื้นที่การสำรวจแหล่งน้ำมันไปในทะเล โดยใน พ.ศ. 2510 รัฐบาลไทยประกาศเชิญชวนให้บริษัทน้ำมันเอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เข้ามาลงทุนสำรวจน้ำมันในบริเวณอ่าวไทยเป็นครั้งแรก [27] และยังให้ความมั่นใจแก่บริษัทน้ำมันต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทยด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 ขึ้น เพื่อใช้สำหรับควบคุมส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจการแก่ผู้ดำเนินการสำรวจและพัฒนาแหล่งน้ำมันในประเทศไทย ซึ่งถือเป็นกฎหมายปิโตรเลียมฉบับแรกของประเทศไทย

หลังจากนี้ รัฐบาลไทยยังคงให้สัมปทานแก่บริษัทน้ำมันเอกชนอีกหลายราย โดยเฉพาะหลังจากเกิดวิกฤตการณ์น้ำมัน ซึ่งรัฐบาลไทยเร่งให้มีการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศอย่างกว้างขวางทั้งบนบกและในทะเลอ่าวไทย เพื่อให้ประเทศไทยสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านพลังงานน้ำมันได้

3.4 การจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทย

การจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันเป็นสีกนโยบายหนึ่งที่สำคัญของรัฐบาลไทย และสอดคล้องกับนโยบายในการสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันในประเทศ รัฐบาลไทยได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันขึ้นเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการสั่งซื้อน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ เห็นได้จากการสร้างโรงกลั่นน้ำมันขนาดกำลังการผลิตวันละ 1,000 บาร์เรล ขึ้นภายในประเทศที่ขอนแก่นตั้งแต่วันที่ พ.ศ. 2483 [28] น้ำมันดิบที่นำมาผลิตที่โรงกลั่นน้ำมันแห่งนี้ นำเข้ามาจากต่างประเทศ และน้ำมันสำเร็จรูปที่

ผลิตได้ถูกนำไปใช้ในหน่วยงานราชการและจำหน่ายให้แก่ประชาชน

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงกลั่นน้ำมันที่ขอนแก่นถูกระเบิดได้รับความเสียหาย อีกทั้งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อกรมเชื้อเพลิงถูกยุบเป็นแผนกเชื้อเพลิง และห้ามจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนตามข้อเสนอของบริษัทน้ำมันต่างชาติแล้ว รัฐบาลไทยยังต้องยอมขายทรัพย์สินของกรมเชื้อเพลิงที่ขอนแก่น ซึ่งรวมถึงโรงกลั่นน้ำมันให้แก่บริษัทน้ำมันต่างชาติ [29] ดังนั้นการดำเนินกิจการของโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทยจึงต้องยุติลง

อย่างไรก็ตาม เมื่อปริมาณความต้องการใช้น้ำมันในการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศไทยเพิ่มขึ้นตามลำดับ มูลค่าการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศจึงสูงขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นนอกจากการสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันในประเทศแล้ว รัฐบาลไทยยังมีนโยบายจัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่ขึ้นเช่นกัน โดยเริ่มก่อสร้างที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแห่งแรกตั้งแต่ พ.ศ. 2499 เป็นต้นมา ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศไทยสามารถลดการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศลงได้

3.4.1 โรงกลั่นน้ำมันฝาง

หลังจากที่รัฐบาลไทยดำเนินการสำรวจขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศ และพบแหล่งน้ำมันที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่แล้วนั้น รัฐบาลไทยได้อนุมัติให้ก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมันขึ้นที่อำเภอฝางใน พ.ศ. 2499 โดยมีรัฐบาลไทยเป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมด ดำเนินกิจการโดยกรมการพลังงานทหาร สังกัดกระทรวงกลาโหมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2503 น้ำมันดิบที่นำมาผลิตเป็นน้ำมันสำเร็จรูปมาจากแหล่งฝาง ดังนั้นโรงกลั่นน้ำมันฝางจึงเป็นโรงกลั่นน้ำมันแห่งแรกของประเทศไทยที่ผลิตน้ำมันสำเร็จรูปจากน้ำมันดิบที่นำมาจากแหล่งภายในประเทศ และเป็นโรงกลั่นน้ำมันที่เกิดขึ้นเพื่อความมั่นคงของประเทศในการจำหน่ายน้ำมันให้กับหน่วยงานราชการ

แต่โรงกลั่นน้ำมันแห่งนี้มีกำลังการผลิตเพียงวันละ 1,000 บาร์เรลเท่านั้น ซึ่งเป็นกำลังการผลิตที่น้อยและไม่ได้ให้ผลตอบแทนในเชิงพาณิชย์มากนัก อีกทั้งน้ำมันจากแหล่งฝางก็มีปริมาณน้อยและมีคุณภาพต่ำ น้ำมันสำเร็จรูปที่ผลิตได้ส่วนใหญ่เป็นน้ำมันเตา ที่เหลือเป็นน้ำมันหล่อลื่นและน้ำมันดีเซลเพียงเล็กน้อย ไม่มีน้ำมันก๊าดและน้ำมันเบนซิน [30] น้ำมันเหล่านี้นำไปใช้

ในกิจการทหาร ส่วนที่จำหน่ายให้แก่ประชาชนมีปริมาณน้อยมาก ดังนั้นโรงกลั่นน้ำมันฝางจึงไม่สามารถดำเนินการผลิตน้ำมันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศไทยที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นได้อย่างเพียงพอ

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยยังคงต้องการให้มีการผลิตน้ำมันสำเร็จรูปภายในประเทศ เพื่อนำมาจำหน่ายให้แก่หน่วยงานราชการและประชาชนในราคาถูก รวมทั้งยังต้องการฝึกให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจการน้ำมัน ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงอนุมัติให้สร้างโรงกลั่นน้ำมันขึ้นอีกแห่งหนึ่ง คือ โรงกลั่นน้ำมันบางจาก

3.4.2 โรงกลั่นน้ำมันบางจาก

โรงกลั่นน้ำมันบางจากตั้งอยู่ที่แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร โดยรัฐบาลไทยประกาศเชิญชวนให้บริษัทเอกชนร่วมเสนอราคาในการจัดสร้างโรงกลั่นน้ำมัน บริษัทเอกชนที่ได้รับเลือกให้สร้างโรงกลั่นคือ บริษัทนิอิกาดา จำกัด ของประเทศญี่ปุ่น (Niigata Engineering Co., Ltd.) เริ่มดำเนินการก่อสร้างใน พ.ศ. 2501 และดำเนินการผลิตน้ำมันใน พ.ศ. 2507 มีกำลังการผลิตขนาดวันละ 5,000 บาร์เรล [31] ถือเป็นโรงกลั่นน้ำมันแห่งแรกของประเทศไทยในขณะนั้นที่มีกำลังการผลิตขนาดใหญ่ และสามารถผลิตในเชิงพาณิชย์เพื่อตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศไทยได้ ทำให้ประเทศไทยสามารถลดการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปและเพิ่มการนำเข้าน้ำมันดิบแทนเพื่อนำมากลั่นเองในประเทศ ต่อมาใน พ.ศ. 2508 รัฐบาลไทยโดยกระทรวงกลาโหมได้โอนกิจการโรงกลั่นน้ำมันบางจากให้แก่บริษัทซิมมิทอินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น ซึ่งชนะการประมูลเข้าไปดำเนินการต่อ [32] โดยมีข้อตกลงร่วมกันกับรัฐบาลไทยที่สำคัญ คือ ผู้เช่าต้องจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำมันที่มีราคาถูกให้แก่องค์การเชื้อเพลิง ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐสำหรับจำหน่ายปลีกน้ำมัน [33]

อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันบางจากของบริษัทซิมมิท อินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น มีปัญหาเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เนื่องจากประสบกับความผันผวนของราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกที่ปรับตัวสูงขึ้น และรัฐบาลไทยก็ไม่สามารถปล่อยให้ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศสูงขึ้นตามกลไกของตลาดโลกได้ เนื่องจากถูกสหภาพแรงงานและองค์กรนิสิตนักศึกษาต่าง ๆ คัดค้านและเรียกร้องให้รัฐบาลไทยยึดโรงกลั่นน้ำมันมา

ดำเนินการเอง ทำให้รัฐบาลไทยต้องบอกเลิกสัญญาและโอนกิจการ โรงกลั่นน้ำมันเพื่อมาดำเนินการเองในที่สุด

นโยบายส่งเสริมการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมแก่ภาคเอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเพื่อทดแทนการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปที่อนุญาตให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนจัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันขึ้นภายในประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2503 นั้น มีบริษัทเอกชนเสนอขอเข้ามาจัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันตามนโยบายดังกล่าวหลายราย โดยมีเงื่อนไขในการก่อสร้างซึ่งมีสาระสำคัญ คือ [34]

1) โรงกลั่นน้ำมันต้องผลิตน้ำมันเชื้อเพลิงที่จำเป็นต้องใช้สำหรับหน่วยงานราชการและประชาชนทั่วไป เช่น ก๊าซปิโตรเลียมเหลวหรือก๊าซหุงต้ม น้ำมันเบนซิน น้ำมันเชื้อเพลิงอากาศยานหรือน้ำมันเครื่องบิน น้ำมันดีเซล และน้ำมันเตา

2) เมื่อโรงกลั่นน้ำมันดำเนินการไปได้ระยะเวลาหนึ่งแล้ว ทางบริษัทต้องมอบโรงกลั่นคืนให้รัฐบาลไทยและ

3) บริษัทต้องจ่ายส่วนแบ่งกำไรให้แก่รัฐบาลไทยในอัตราร้อยละ 25 ของกำไรสุทธิ

หลังจากที่รัฐบาลไทยได้พิจารณาคัดเลือกจากบริษัทที่เสนอขอเข้ามาดำเนินงานแล้ว รัฐบาลไทยได้อนุมัติให้บริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด เป็นผู้จัดสร้างและดำเนินการโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่

3.4.3 โรงกลั่นน้ำมันไทย

โรงกลั่นน้ำมันไทยตั้งอยู่ที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นโรงกลั่นน้ำมันของบริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด ที่มีชาวต่างชาติเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2504 และเปิดดำเนินการผลิตใน พ.ศ. 2507 มีกำลังการผลิตขนาดวันละ 36,000 บาร์เรล และเพิ่มขึ้นเป็น 65,000 บาร์เรลต่อวัน น้ำมันที่ได้จากโรงกลั่นน้ำมันแห่งนี้ คือ น้ำมันก๊าด น้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล น้ำมันเครื่องบิน น้ำมันเตา และยางมะตอย

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่ประเทศไทยประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันซึ่งเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยได้อนุมัติให้โรงกลั่นน้ำมันไทยขยายกำลังการผลิตเพิ่มมากขึ้นเพื่อลดการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ และเพื่อตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศไทยที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3.4.4 โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่

โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ เดิมเป็นโรงงานผลิตยางมะตอยของบริษัทยางมะตอยไทย จำกัด (Thai Asphalt Manufacturing Co., Ltd. : TAMCO) ตั้งอยู่ที่ตำบลทุ่งสุขลา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เริ่มแรกโรงงานแห่งนี้ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลไทยให้ใช้น้ำมันดิบวันละไม่เกิน 3,000 บาร์เรล เพื่อผลิตเป็นยางมะตอย ต่อมาได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลไทยให้ขยายกำลังการผลิตโดยใช้น้ำมันดิบเพิ่มขึ้นเป็น 7,000 บาร์เรลต่อวัน 15,000 บาร์เรลต่อวัน และ 30,000 บาร์เรลต่อวัน [35] ตามลำดับ

จนกระทั่งใน พ.ศ. 2510 บริษัทยางมะตอยไทย จำกัด ได้โอนกิจการของบริษัททั้งหมดให้กับบริษัทเอสโซ่ แสตนด์การ์ด ประเทศไทย จำกัด ดำเนินกิจการต่อ โดยได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลไทยให้แปรสภาพจากโรงงานผลิตยางมะตอยเป็นโรงกลั่นน้ำมัน โดยมีเงื่อนไขคือ โรงกลั่นน้ำมันต้องไม่ผลิตน้ำมันเบนซินโดยเด็ดขาด และต้องแบ่งกำไรร้อยละ 25 ของกำไรสุทธิให้แก่รัฐบาลไทยสำหรับน้ำมันชนิดอื่น ๆ นอกจากยางมะตอย [36] นอกจากนี้เงื่อนไขในการดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันทั้ง 2 ข้อแล้ว โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ก็ไม่มีข้อผูกพันอื่นกับรัฐบาลไทยเหมือนกับโรงกลั่นน้ำมันบางจากและโรงกลั่นน้ำมันไทย ดังนั้นโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่จึงไม่ต้องโอนกิจการคืนให้แก่รัฐบาลไทย

โรงกลั่นน้ำมันทั้ง 4 แห่งดังกล่าว เป็นโรงกลั่นน้ำมันที่รัฐบาลไทยอนุมัติให้จัดสร้างขึ้นในช่วงก่อนเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรกใน พ.ศ. 2516 ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยพิจารณาให้โรงกลั่นน้ำมันแต่ละแห่งขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้น เพื่อลดปริมาณการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศที่เพิ่มขึ้นตามลำดับได้อย่างเพียงพอ รัฐบาลไทยจึงต้องนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปในปริมาณที่สูง เป็นผลให้ประเทศไทยต้องเสียดุลการค้าระหว่างประเทศอยู่เช่นเดิม ดังนั้นตั้งแต่ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาวด้วยการอนุมัติให้โรงกลั่นน้ำมันที่มีอยู่เดิมขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้น และอนุมัติให้จัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่เพิ่มเติมอีกด้วย

4. บทสรุป

คนไทยรู้จักการใช้น้ำมันและนำเข้าน้ำมันมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยคุณสมบัติของน้ำมันที่มีข้อเด่นกว่าพลังงานชนิดอื่น ๆ ที่คนไทยเคยใช้อยู่ก่อน ทำให้น้ำมันกลายเป็นพลังงานที่มีความสำคัญมากขึ้นโดยลำดับ ปริมาณการใช้น้ำมันที่เพิ่มขึ้นสัมพันธ์โดยตรงกับอัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศ ทั้งนี้นับตั้งแต่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) เป็นต้นมา การลงทุนในด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ ส่งผลให้ความต้องการใช้น้ำมันเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ตาม น้ำมันที่ใช้ในประเทศไทยเพื่อดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ต้องนำเข้าจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งน้ำมันถือเป็นพลังงานสิ้นเปลืองที่ใช้แล้วหมดไป ทำให้แต่ละประเทศที่มีแหล่งน้ำมันภายในประเทศที่จำกัดดังเช่นประเทศไทย จึงมีปัญหาในการนำเข้าน้ำมันที่มีราคาสูงจากต่างประเทศ ส่งผลกระทบที่ทำให้เกิดการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ ทำให้รัฐบาลไทยจำเป็นต้องเข้ามาควบคุมและดูแลในเรื่องของราคาและปริมาณการใช้พลังงานของประเทศเรื่อยมา โดยเฉพาะนับตั้งแต่ที่ประเทศไทยประสบปัญหาและได้รับผลกระทบด้านพลังงาน จากวิกฤติการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา

วิกฤติการณ์น้ำมันส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าและบริการ อันเนื่องมาจากต้นทุนทางด้านน้ำมันที่สูงขึ้น รวมทั้งการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ ผลกระทบจากราคาน้ำมันดังกล่าว ทำให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำมันในระยะยาว ด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำมันภายในประเทศ การส่งเสริมการใช้พลังงานทางเลือก รวมทั้งมาตรการประหยัดการใช้พลังงาน เพื่อลดการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาน้ำมันมีราคาแพง และการขาดแคลนน้ำมัน

5. เอกสารอ้างอิง

- [1] น้ำมัน (Oil) หมายถึง ผลิตภัณฑ์น้ำมันหรือน้ำมันสำเร็จรูปที่ได้จากการกลั่นน้ำมันดิบ ได้แก่ น้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา น้ำมันก๊าด น้ำมันเครื่องบิน และก๊าซปิโตรเลียมเหลว
- [2] ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, “หาอยู่หากิน เพื่อค้าเพื่อขาย : เศรษฐกิจไทยรัตนโกสินทร์ตอนต้น”, กรุงเทพฯ : มติชน, 2544, หน้า 17.
- [3] นวลศรี สุวรรณประทีป, “เชื้อเพลิงยุครัตนโกสินทร์”, กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรธรณี, 2526, หน้า 1.
- [4] สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, “ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย”, กรุงเทพฯ : สถาบันฯ, 2536, หน้า 5.
- [5] สมบูรณ์ ศิริประชัย, “นโยบายปิโตรเลียมและนโยบายราคาผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมในประเทศไทย นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน”, กรุงเทพฯ : หน่วยวิจัย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529, หน้า 1.
- [6] อภิโชค แซ่ไคว้, “วิวัฒนาการยานพาหนะทางบกของไทย”, กรุงเทพฯ : เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย, 2541, หน้า 60.
- [7] นายเลิศดัดแปลงรถยนต์ยี่ห้อฟอร์ดให้เป็นรถเมลล์ ด้วยการต่อเป็นตัวถังไม้ พื้นไม้ มีที่นั่งยาว 2 แถว ทางขึ้นรถอยู่ด้านท้ายรถ ด้านหน้าและด้านข้างของรถมีตราขนมกง (วงกลมมีกากบาทอยู่ภายใน) ซึ่งเป็นตราเครื่องหมายรถเมลล์ติดอยู่ ด้านนอกตัวรถทาสีขาวทั้งคัน ชาวบ้านในสมัยนั้นจึงเรียกกันว่า “รถเมลล์ขาว”
- [8] เทพชู ทับทอง, “กรุงเทพฯ ในอดีต”, กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, 2518, หน้า 193.
- [9] กนกวรรณ ขอบุดร, “บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2461-2526”, ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ไทย, กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544, หน้า 7.
- [10] ทวี พานิชวัฒนาเจริญ, “บทบาทของบรรษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของไทย”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526, หน้า 38.
- [11] สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, “ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย”, กรุงเทพฯ : สถาบันฯ, 2536, หน้า 9.

- [12] กนกวรรณ ขอบุตร, “บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2461-2526”, ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ไทย, กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544, หน้า 8.
- [13] สำนักนายกรัฐมนตรี, “น้ำมันเชื้อเพลิง”, เลขที่ (2) สร. 0201.16/2/3, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2476, หน้า 113.
- [14] กองประชาสัมพันธ์ องค์การเชื้อเพลิง, “สมุดปกขาวขององค์การเชื้อเพลิง”, กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.), 2522, หน้า 27.
- [15] นพคุณ ฉัตราคม, “การวิเคราะห์รายได้ภาษีสรรพสามิตที่เก็บจากน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมัน”, วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์, กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533, หน้า 11.
- [16] ทวี พานิชวัฒนาเจริญ, “บทบาทของบรรษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของไทย”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526, หน้า 88.
- [17] กระทรวงการต่างประเทศ, “การยกเลิกข้อผูกพันกับบริษัทค้าน้ำมันต่างประเทศ”, เลขที่ กต. 70.4/1, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2489-2500, หน้า 3.
- [18] สำนักนายกรัฐมนตรี, “กลาโหมสร้างถังเก็บน้ำมัน”, เลขที่ สร. 0201.35.1/23, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2493, หน้า 5.
- [19] กนกวรรณ ขอบุตร, “บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2461-2526”, ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ไทย, กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544, หน้า 31.
- [20] สำนักนายกรัฐมนตรี, “การเลิกสัญญา กับบริษัทน้ำมันต่างประเทศ (Stand Vacuum Oil, Shell etc.) การแก้ไขสัญญากับบริษัทค้าน้ำมันต่างประเทศเกี่ยวกับการลงทุนการเช่าที่ดินการค้า”, เลขที่ สร. 0201.35.1/38, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติหน้า, 2499-2500, หน้า 63.
- [21] กนกวรรณ ขอบุตร, “บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2461-2526”, ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ไทย, กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544, หน้า 43.
- [22] “อุตสาหกรรมน้ำมัน”, บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ, เลขที่ ก/ป7/2497/อก 4.2, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2497, หน้า 2.
- [23] กระทรวงอุตสาหกรรม, “กรมโลหกิจ”, เลขที่ อก. 0201.4/4, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2497, หน้า 53.
- [24] สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, “ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย”, กรุงเทพฯ : สถาบันฯ, 2536, หน้า 14.
- [25] กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, “ความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมไทย”, กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2526, หน้า 117.
- [26] กรมทรัพยากรธรณี, “100 ปี กรมทรัพยากรธรณี”, กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรธรณี, 2535, หน้า 239.
- [27] กนกวรรณ ขอบุตร, “บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2461-2526”, ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ไทย, กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544, หน้า 61.
- [28] กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง, “ใครเขมือน้ำมัน?”, กรุงเทพฯ : วิชยศิลป์, 2524, หน้า 58-59.
- [29] สำนักนายกรัฐมนตรี, “การขายสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ของกรมเชื้อเพลิงให้แก่บริษัทอังกฤษ-อเมริกา ซึ่งกลับมาทำการค้าน้ำมันในประเทศไทย”, เลขที่ (3) สร. 0201.35.1/19, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2489-2496, หน้า 16.
- [30] ธรรมนูญ ทองภักดี, “ผลกระทบของนโยบายน้ำมันเสรี”, ภาคนิพนธ์ พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2536, หน้า 74.
- [31] กนกวรรณ ขอบุตร, “บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2461-2526”, ปริญญาานิพนธ์ศิลป-

ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ไทย,
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ, 2544, หน้า 69.

- [32] กระทรวงการคลัง, “โรงกลั่นน้ำมันบางจาก”, เลขที่
กค. 1.2.4/1, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ,
2507, หน้า 253.
- [33] กระทรวงการคลัง, “โรงกลั่นน้ำมันบางจาก”, เลขที่
กค. 1.2.4.1/2, สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ,
2502, หน้า 580.
- [34] กิตติศักดิ์ รัตตพันธุ์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออุปสงค์
และอุปทานของน้ำมันเชื้อเพลิงกับการทดแทน
การนำเข้าของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2538-2543”,
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
เศรษฐศาสตร์, กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2539, หน้า 88.
- [35] ณีฐพงษ์ ทองภักดี, “ผลกระทบของนโยบายน้ำมัน
เสรี”, ภาคนิพนธ์ พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต,
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒน-
บริหารศาสตร์, 2536, หน้า 87.
- [36] กนกวรรณ ขอบุตร, “บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับ
การสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย
ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526”, ปริญญาานิพนธ์ศิลป-
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ไทย,
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ, 2544, หน้า 71.